Өзбекстан Республикасы
Жоқары ҳәм орта арнаўлы билимлендириў министрлиги

Әжинияз атындағы
Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

2019-жыл «Жедел инвестициялар ҳәм социаллық раўажланыў жылы»на бағышланған
«Илим ҳәм тәлим-тәрбияның әҳмийетли мәселелери»
атамасындағы
Республикалық илимий-теориялық конференция

МАТЕРИАЛЛАРЫ

5-болим

2019 йил «Фаол инвестициялар ва ижтимоий ривожланиш йили»га бағишланган
«Фан ва таълим-тарбиянинг долзарб масалалари»
мавзусидаги
Республика илмий-назарий анжуман

МАТЕРИАЛЛАРИ

5-бўлим

Нөкис-2019

Өзбекстан Республикасы
Жоқары ҳәм орта арнаўлы билимлендириў министрлиги

Әжинияз атындағы
Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

2019-жыл «Жедел инвестициялар ҳәм социаллық раўажланыў жылы»на бағышланған
«Илим ҳәм тәлим-тәрбияның әҳмийетли мәселелери»
атамасындағы
Республикалық илимий-теориялық конференция
МАТЕРИАЛЛАРЫ
5-бөлим

2019 йил «Фаол инвестициялар ва ижтимоий ривожланиш йили»ға бағишланған
«Фан ва таълим-тарбиянинг долзарб масалалари»
мавзусидаги
Республика илмий-назарий анжуман
МАТЕРИАЛЛАРИ
5-бўлим

Нөкис-2019

74.58 **«Илим ҳәм тәлим-тәрбияның әҳмийетли мәселелери»** атамасында
Ф-21. Республикалық илимий-теориялық конференция материаллары топламы.
5-бөлим Нөкис. НМПИ баспаханасы 2019 ж. 434 бет.

«Илим ҳәм тәлим-тәрбияның әҳмийетли мәселелери» атамасындагы Республикалық илимий-теориялық ҳәм әмелий конференция материалларына Республикамыздың жоқары ҳәм орта арнаўлы оқыў орынлары педагог-хызметкерлери, докторантлар, магистрантлар, студентлер ҳәм улыўма билим бериў мектеплери муғаллимлериниң илимий-изертлеў ҳәм тәлим-тәрбия мәселелерине арналган илимий баянатлары киргизилген.

Конференция материалларының мазмуны ҳәм онда көрсетилген дереклердиң дурыслылыгына авторлар жуўапкер.

Редколлегия қурамы:

1.	Б.Отемуратов	-ректор, редколлегия баслыгы
2.	П.Калханов	-илимий ислер ҳәм инновациялар бойынша проректор редколлегия баслыгы орынбасары

Редколлегия ағзалары:

3.	Р.Ешмуратов	-илимий-изертлеў ҳәм илимий педагог кадрлар таярлаў бөлими баслыгы
4.	Е.Оразымбетов	-илимий-изертлеў ҳәм илимий педагог кадрлар таярлаў бөлими инженери
5.	С.Шынназарова	-баслаўыш тәлим кафедрасы баслыгы
6.	Г.Мамбетова	-қарақалпақ тили кафедрасы оқытыўшысы
7.	А.Зарымбетов	-рус тили ҳәм әдебияты кафедрасы оқытыўшысы
8.	Г.Генжебаева	-рус тили ҳәм әдебияты кафедрасы оқытыўшысы
9.	М.Турсынова	- рус тили ҳәм әдебияты кафедрасы оқытыўшысы
10.	М.Худаярова	-өзбек тили кафедрасы доценти
11.	Ш.Бўранова	- өзбек тили кафедрасы үлкен оқытыўшысы
12.	Д.Кабулова	- өзбек тили кафедрасы оқытыўшысы
13.	И.Давлатмурадов	-өзбек тили кафедрасы оқытыўшысы
14.	Г.Усенова	-инглис тили ҳәм әдебияты кафедрасы оқытыўшысы

Топлам Әжинияз атындагы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты Кеңесиниң 2019-жыл 1-апрель күнги 8-санлы қарары менен баспадан шыгарыўга усынылды

Plutonning sayyoralar safidan chiqishi ko’pchilikni noroziligiga sabab bo’ldi. Agar bu qaror chiqarilmaganda edi, yaqin yillar ichida sayyoralarning soni 50 dan ortib ketardi. Plutonning sayyoralar safidan chiqishi, sayyora maqomini ishlab chiqishga turtki bo’ldi. Pluton sayyorami yoki mittisayyora u doimo biz uchun qadrli osmon jismi bo’lib qolaveradi.

AMORF FERROMAGNIT QOTISHMALARDA TERMO-E.YU.K VA ELEKTR O‘TKAZUVCHANLIK

D.Toshpo‘latova, A.Berkinov, J.Ergashev, Z. Igamqulova, N. Suyunova
Jizzax Davlat Pedagogika inistituti

Amorf ferromagnit qotishmalarning transport xususiyatlarini keng temperatura intervalida o‘lchash, tashqi tasirlar, jumladan temperatura tufayli ulardagi tarkibiy o‘zgarishlar to‘g‘risida ma’lumot beradi.

Amorf qotishmalarning elektr va termoelektr xususiyatlarini o‘lchashdagi asosiy qiyinchilik ularga termoparani kavsharlash hisoblanadi. Namunalarga termoparalar kontaktli kavsharlash usulida o‘rnatildi.

Namunani qizdirish va temperatura gradiyenti hosil qilish uchun Al_2 O_3 bilan qoplangan maxsus zanglamaydigan po‘latdan yasalgan va unga nixrom sim o‘ralgan pechdan foydalanildi, Bunda namunaning uzunligi bo‘yicha haroratning bir tekis taqsimlanishiga erishildi. Barcha o‘lchashlar 10^{-5} TOR vaakumda yoki geliy muhitida o‘tkazildi. Elektr qarshiligini o‘lchashda namunaning pastki va yuqori uchlariga tok o‘tkazish uchun qo‘shimcha sim kavsharlandi.

Nomagnit amorf qotishmalarda termo-EYuK musbat kichik qiymat qabul qiladi va temperaturaga chiziqli bog‘langan bo‘ladi [1].

Amorf magnit qotishmalarda esa boshqacha holat kuzatiladi, ya’ni *S(T)* nochiziqli ko‘rinishda bo‘ladi Bu magnit va nomagnit amorf qotishmalarda elektron o‘tkazuvchanlik mexanizimi bir xil emasligini ko‘rsatadi. Magnit materiallar bo‘yicha olingan natijalar Kondo [2] ning sochilish mexanizimiga mos keladi.

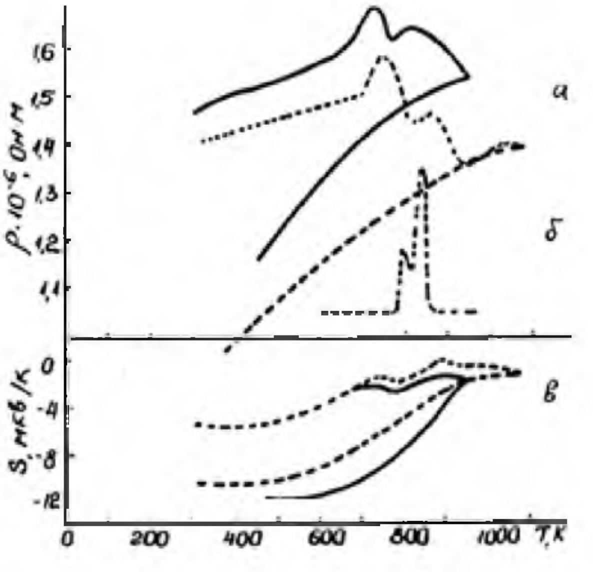

O‘rganilgan barcha *CoFeSiB* namunalarda metalloidlarning konsentrasiyasiga bog‘liq holda solishtirma elektr qarshiligi ρ ning va termo-EYuK koeffisiyenti *S* ning temperaturaga bog‘liqligida ma’lum qonuniyat kuzatiladi. Keng temperatura intervali (130-1000*K*) da metalloidlar (*Si*+*B*) ning 7,1; 7,5; 8,96; 9,85; 10,45; 10,7; 10,9 at% laridagi *CoFeSiB* amorf qotishmalarning amorf va kristall holatidagi elektr qarshiligi va termo - EYuK i o‘lchandi. 1-rasmda $S_{85,44}$ $Fe_{5,6}$ $Si_{6,76}$ $B_{2,2}$ amorf qotishmaning solishtirma elektr qarshiligi ρ, termo-EYuK *S*

ning temperaturaga bog‘liqligi hamda differensial termik tahlil egri chizig‘i keltirilgan.

1-rasm. $Co_{85,44}\ Fe_{5,6}\ Si_{6,76}\ B_{2,2}$ amorf qotishmasining solishtirma qarshiligi, DTT egri chizig‘i va termo EYuK ning temperaturaga bog‘liqligi.

Amorf holatda (300-700K) temperatura intervalida ρ chiziqli o‘sib, $1{,}41 \cdot 10^{-6}$ $Om \cdot m$ dan $1{,}51 \cdot 10^{-6}$ $Om \cdot m$ gacha oshadi. Bunda qarshilikning temperatura koeffisiyenti QTK $d\rho/dT = 2{,}75 \cdot 10^{-10}\dfrac{Om \cdot m}{K}$ ni tashkil etadi. ρ ning chiziqli qonuniyatidan chetlanishi~*750 K* da kuzatiladi. Ushbu namuna uchun shu narsa xarakterliki, 750 va 850 K temperaturalarda kristal fazalarning qayta taqsimlanishi kuzatiladi.

O‘rganilgan temperatura intervalida termo-EYuK *-6,0 mkV/K* dan nol gacha, o‘zgarib kristall holatga o‘tgach temperaturaning pasayishi bilan-10 mkV/K gacha chiziqli-parabolik qonun bo‘yicha o‘zgaradi. *S(T)* ning temperatura bo‘yicha o‘zgarishida xuddi $\rho(T)$ kabi kristallanish oblastida zinapoyasimon o‘zgarish kuzatiladi. O‘tish oblastidagi bu xarakterli burilishlar namunadagi termik kuchlanishning olinishi bilan bog‘liq bo‘lgan relaksasion jarayonlar bilan yoki shu temperaturalardagi magnit o‘tishlar bilan bog‘liqdir

Barcha o‘rganilgan namunalarning amorf va kristall holatidagi *S(T)* bog‘lanishidagi ma’lum temperaturalarda minimum kuzatiladi.

Namunalarda metalloidlarning ($Si+B$) konsentrasiyasi oshishi bilan kristallanish temperaturasi va kristallanishdagi faza o‘tish temperatura intervali oshadi. Metalloidlarning konsentrasiyasi oshishi bilan *S(T)* bog‘lanishdagi T_{min} temperaturaning kichik qiymatlari tomonga siljiydi. ($Si+B$) ning oshishi bilan kristallanish temperaturasining oshishi namunalardagi kovalent bog‘lanish tufayli ularning stabilligi oshishidan dalolat beradi.

Solishtirma elektr qarshiligi va termo-EYuK ning temperaturaga bog‘liqligi $\rho(T)$ va *S(T)* ga qizdirish tezligi sezilarli ta’sir etadi. Kristallanish temperaturasidan pastda qizdirish tezligining oshishi bilan ρ va S ning temperatura koeffisentlari kamayadi va kristallanish temperaturasi T_g temperaturaning katta qiymatlari tamoniga siljiydi, ya’ni qizdirish tezligining oshishi bilan kristallanish intervali oshadi. Bu shundan dalolat beradiki, namunaning kimyoviy tarkibi va olinish texnologiyasiga bog‘liq tarkibiy o‘zgarishlar ma’lum metastabil holatdagi temperatura ta’sirida yoki shu temperaturaga yaqin temperaturadagi izotermik qizdirish orqali namoyon bo‘ladi.

Adabiyotlar

1. R.Ye.Ventley. Thermocouples in temperature measurement. CSIRO Australia. Sydney.2002.

2. Grest.G.S. and Nagel.S.R. Effective-field distributions and resistivity minima in amorphous ferromagnets.-Physical Review.B.Vol. 19 №7. 1979, P.3571-3579.

Юлдашов А.У., Кенжаев А.А., Жуманов Ж.А., Жўраев Х. Сизот сувлари ва унинг тупроқ унумдолигига таъсири... 157
Абдикулов З.У., Жўраева Н. Triticum aestivum L. ўсимлиги навларининг тупроқ шўрланишига чидамлилик хусусиятларини ошириш йўллари............. 159
Абдикулов З., Хожаярова Д. Мис микроэлементининг бугдой навлари унувчанлигига таъсири... 160
Махмуджонов З., Пазилов А. ЎЗБЕКИСТОНДА ТАРҚАЛГАН LEUCOZONELLA (LINDHOLM, 1927) АВЛОДИ ВАКИЛЛАРИНИНГ ЗОГЕОГРАФИК ТАРКИБИ ВА ТАРҚАЛИШИ... 162
Юнусов О., Кулиев Т. Сирдарё вилояти шароитида жўхори навларининг ҳосилдорлиги... 164
Абдурасулова С., Пазилов А. ЎЗБЕКИСТОНДА ТАРҚАЛГАН AGRIOLIMACIDAE (WAGNER) ОИЛАСИ ВАКИЛЛАРИНИНГ ТУРЛАР ТАРКИБИ ВА ЭКОЛОГИЯСИ... 165
Дониёров С.А., Саттаров С.М., Ахунбобоев М.М., Умматова М.Б. Мирзачўл воҳа ўсимликларининг био-экологик ҳусусиятлари ва уларнинг хозирги кун муаммолари... 167
Данияров С.А. Ахунбобоев М.М., Азизов М. Гео-экологические особенности природы голодной степи и их охрана... 169
Джураев Т., Бекпўлатов Ҳ. Глицирризин кислотасининг фитогормонлар билан супрамолекуляр комплексининг стимуляторлик Хусусиятлари............. 171
Джураев.Т, Бекпўлатов Ҳ. Буғдойнинг ўсиши ва ривожланишини физиологик фаол моддалар ёрдамида идора этиш... 172
Кулиев Т., Исмоилова К., Шопўлатов Ў. Ўсимликларнинг шўрга чидамлилиги ва уларни танлаш усуллари... 175
Ширинова И.А., Мухиддинов Ф. Турли хил миқдорлардаги гипоксия ҳолатини совуққонли ҳайвонларда кузатиш... 177
Кулиев Т., Юнусов О. Жўхори белгиларининг статистик кўрсаткичларидан уруғчиликда фойдаланиш... 177
Xudoyberdiev G., Sayfiddinova D., Tugalova N., Bóriboyeva N., Qarshiboyeva F. Pluton kichik sayyorami... 179
Toshpólatova D., Berkinov A., Ergashev J., Igamqulova Z., Suyunova N. Amorf ferromagnit qotishmalarda termo-E.Yu.K va elektr ótkazuvchanlik............. 181
Jólboyev T.A., Raximova M.A, Рустамов А.Ш. Ba’zi ekologik muammolar va ularni yechish yóllari... 183
Jólboyev T.A., Raximova M.A, Рустамов А.Ш. Fan va texnikaning ekologik ahamiyati... 184
Холмуродова З.Д., Қобилова Н.Х., Зиёдуллаева Ш.И. Махаллий буғдой донларининг транспартировка қилиш жараёнида намликнинг ахамияти........... 186
Холмуродова З.Д., Қобилова Н.Х., Хафизова Д.Қ. Махаллий буғдой донларининг технологик хоссаларига намликнинг ахамияти............................ 188
Джуманова З., Артыкбаева Б., Сапарбаева Ш. Химический состав лоха восточного... 190
Kosnazarov K.K., Xojametova B., Bektursinova A.P. Dukkakli don ekinlari va ularning ahamiyati... 191
Kosnazarov K.K., Xojametova B., Matekeeva A.P. Siltili metallardíń ashílíwí hám atamasí... 194
Калбаев А.М., Абдикамалова А.Б.Сорбенты на основе